



***bitig* Edebiyat Fakóltesi Dergisi**

bitig Journal of Faculty of Letters

(Mevlevilik Geleneđi ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı
İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan 2025)

Göl Bahçesinden Bir Demet: Gülşen-i Vahdet

Nursel AVCI

Uzman

Bağımsız Araştırmacı

nurselavci888@gmail.com

 0000-0002-6611-0873

Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi/Received: 20.02.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 22.02.2025

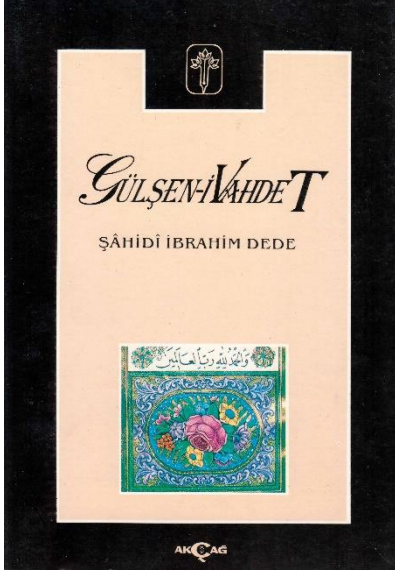
Atıf/Citation

Avcı, Nursel (2025), Gül Bahçesinden Bir Demet: Gülşen-i Vahdet, *bitig Edebiyat Fakóltesi Dergisi*,
Mevlevilik Geleneđi ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan 2025,
461-465.



Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.
This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

“İşkmış peydâ iden bu âlemi
İşkmış şeydâ iden hem âdemi”
Şâhidî İbrahim Dede



Tasavvuf denizinde vahdete ulaşmak uzun bir yolculuğa çıkmaktır. İnsanın kalbinin akletmesiyle gerçeğe ve teklîğe ulaşma yolculuğu Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede’nin *Gülşen-i Vahdet* eserinde yüz ve yüze ait unsurlarla alegorik bir biçimde anlatılır. Eser, yazarın düşürdüğü tarihe göre 1536’da yazılmıştır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” vezniyle Türkçe kaleme alınan tasavvufi alegorik mesnevi *Gülşen-i Vahdet*, klasik mesnevi düzenine uygun olarak *besmele*, *tahmid*, *tevhid* ve *na’t* sırasıyla düzenlenmiş; 3,5 varak hacmindeki *sebeb-i telif* bölümü ise Farsça ve mensur tarzda kaleme alınmıştır. Eserin sonunda “ışk imiş” ifadesiyle başlayan son bölüm bazı mecmualarda *İşk-nâme-i Şâhidî Efendi* başlığıyla ayrı bir

risale olarak kaydedilmişse de *Gülşen-i Vahdet*’in devamıdır (Tanç, 2021).

Gülşen-i Vahdet’in Nuruosmâniye Kütüphanesi 5008/10 numarada kayıtlı nüshasına dayanan latin harfli ilk neşri 1985 yılında Mustafa Çıpan tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. İkinci neşir ise Numan Külekçi tarafından hazırlanmış ve 1996 yılında Akçağ Yayınları arasında basılmıştır. Çalışma, Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki Es’ad Efendi 2725/2 numarasıyla kayıtlı olan *Gülşen-i Vahdet* nüshalarının en hacimlisine dayanmaktadır. Ayrıca çalışmada Erzurum Atatürk Üniversitesi, Agâh Sırrı Levend Kitapları 447 numaralı nüshasından yararlanılmış ve buradan eklenen 7 beyitle beraber metnin hacmi 457 beyte ulaşmıştır (Külekçi, 1996, s. 32). 145 sayfaya ek olarak 25 sayfa tıpkıbasımdan oluşan Külekçi neşri, Şâhidî İbrahim Dede ve *Gülşen-i Vahdet* ile ilgili kısa bir bilgi verilmesinin ardından çalışmanın yazılış amacının ve bölümlerinin anlatıldığı bir ön sözle başlar. Tezkirelerde ve şairin eserlerinde yer alan bilgiler ışığında Şâhidî İbrahim Dede’nin hayatı, sanatı ve eserlerinin konu edildiği bölümün ardından *Gülşen-i Vahdet*’in özeti, transkripsiyonlu metni, özel adlar dizini, lügatçe ve bibliyografya yer alır. Kitabın sonuna Numan Külekçi’nin ifadesiyle “güzeli aynada değil de aslında seyretmek isteyen ilgililer ve meraklılar için” Es’ad Efendi nüshasının orijinali eklenmiştir. Numan Külekçi’nin kitabı üzerine bir değerlendirme kaleme alan Nilgün Açık, çalışmada bazı okuma hataları bulunduğunu tespit ederek doğru kullanımları ile ilgili önerilerde bulunmuştur (1997). Külekçi’nin *Osmanlı Müellifleri*’ne dayanarak aktardığı eserin “pek çok kez şerh ve tanzir edilmiş; Arapça ve Rumcaya çevrilmiş olduğu” bilgisi ile (Şâhidî İbrahim Dede, 1996, s. 32) adı geçen kaynakta *Gülşen-i Vahdet*’in değil *Tuhfe-i Şâhidî*’nin

kastedildiği anlaşılmaktadır. Nitekim ilgili yerde bahsi geçen şerh, nazire ve çeviriler *Tuhfe-i Şâhidî*'ye aittir (Bursalı Mehmet Tahir, 2016, s. 100).

Gülşen-i Vahdet, bir seyr ü sülûk alegorisi olan Ferîdüddin Attâr'ın (ö. 618/1221) *Mantıku't-Tayr*'ıyla benzerlik taşır. Ferîdüddin Attâr'ın eserinde Sîmurg oldukları hakikatini idrak etme yolculuğuna çıkan 30 kuşun yerini *Gülşen-i Vahdet*'te meclise *teşbih* edilen “yüz”ün unsurları; *zûlf*, *hâl*, *çeşm*, *ebrû*, *deben* alır. Birer muvahhid olarak nitelenen bu unsurlar *teşhis* ve *intak* edilir. Mesnevi kısaca şöyle özetlenebilir:

Mâşuk, Âşık, Âbbdal, Mest, Hükümdar ve Kutb işret için perdesiz bir hâlde sevgiliyi müşahade ederlerken Zâhid'in ansızın ortaya çıkmasıyla Âşık ve Zâhid'in çatışması başlar. Âşık, Zâhid'i güneş ve aya engel olan kara bulut, Sevgili'nin cemâlinin perdesi ve onu gizleyen olarak niteler. Bu bahsin ardından yazar mesnevinin esas mevzusuna giriş yapar. Hatt ile Zülf'ün münakaşası, Zülf'ün Hatt'ın gelmesine incinmesiyle başlar. Hatt gelmeden önce Sevgili ile yakın olan Zülf artık gülşenin harap olduğunu dile getirir. Hatt da buna karşılık Zülf'ü azarlar ve sevgilinin yüzünü Kâbe'ye teşbih ederek kendisinin de bu Kâbe'ye örtü olduğunu ifade eder. Buna karşılık Zülf Hatt'a şu cevabı verir:

“Didi Zülf ey derdmend-i bî-karâr

Perde olmaz nûr-ı hûrşide gubâr” (Şâhidî İbrahim Dede, 1996, s. 67).

Hatt, bir toz tanesinin güneşin nuruna (ışığına) perde olamayacağını söyleyen Zülf'e sitem ederek onu bilgisizlikle suçlar. Hatt kendini yüzle bir görerek yüzde saklı olduğunu ve sonradan aşıkâr olduğunu dile getirir:

“Her ki terk-i cism ide ol cân olur

Cânını terk eyleyen cânân olur”

“Sen beni bu zâhirüm sanma hemân

Bâtına ben pâdişâhum bî-nişân” (Şâhidî İbrahim Dede, 1996, s. 71).

Varlığın özünü anlayan Hatt kendi benliğinden vazgeçenin vahdete ulaşacağını Zülf'e öğütler. Hatt'ın karşısında cahil ve bilgisiz görünmek istemeyen Zülf de marifet sırlarından bahseder. Hatt ve Zülf vahdet ve kesrete dair konuşmalar yaparken Hâl bu konuşmalara dâhil olur. Kendisini küçümseyen Hatt ve Zülf'e karşı Hâl, deniz kabarcığının denizden nasıl ayrı tutulacağını sual eder:

“Ger görine rûy-ı deryâda habâb

Anı siz sanmân ki ola gayr-ı âb” (Şâhidî İbrahim Dede, 1996, s. 79).

Bu konuşmaların ardından hikâyeye Çeşm dâhil olur. Çeşm âşıkları nasıl kendinden geçirdiğini, gamzeyi ve bakışın sırrını açıklar. Aşk meclisinde bâde sunan Çeşm, bâdenin âşık olmayana haram olduğunu söyler. Nesîmî'nin posttan geçmesi, Hallâc-ı Mansûr'un bir damla içip “ene'l-Hak” demesi bâdedendir. Bu konuşmalara dâhil olan Ebrû da onlara dost ve sırdaş olmak ister. Diğer muvahhidler Ebrû'yu imtihan ederler. Ebrû ise kendi sırrını onlara açıklayarak sevgilinin oku ve

yayı olduğunu vurgulayıp nişan yerinin de âşığın sinesi olduğunu ifade eder. Manada güneş ve Ebrû'nun bir olduğunu şu sözlerle dile getirir:

“Ebrû vü Ruh bir sanemdür bî-hicâb

Birdürür manâda Ebrû âftâb” (Şâhidî İbrahim Dede, 1996, s. 92).

Meclise gelen Dehen, burada bulunanları ikaz ederek “söz de sözü söyleyen de vahdetin kendisidir” der. Dil de lisan da kendinde gizlenen Dehen kendini kelimullahı mazhar olmuş inci ve cevherle dolu hokka olarak tanımlar:

“Ben kelâmu'llaha mazhar olmuşam

Hokka-i pür-dürr ü gevher olmuşam” (Şâhidî İbrahim Dede, 1996, s. 94).

Bu konuşmaların ardından Dehen görünen her şeyin Allah'ın bir tecellisi olduğunu *mum mazmumu* üzerinden ifade eder. Şair eserin sonunda yer alan “ışık imiş” ifadesiyle başlayan bölümde aşkı anlatarak aşkın medhini yapmıştır.

Gülşen-i Vahdet'in orijinalligi “yüz” unsurlarının tasavvuf edebiyatında yer bulan tipleri de temsil edecek şekilde çok anlamlı olarak kullanılmış ve bir hikâye şeklinde kurgulanmış olmasıdır (Tanç, 2016, s. 369). Metnin sonunda âyet, hadis ve peygamber kıssalarına telmihlerin yapıldığı, kahramanların vahdet-i vücuda ve ilahi aşka ulaştıkları eser, hikâye edici bir anlatım; didaktik, canlı ve sade bir üslûpla kaleme alınmıştır (Çıpan, 1985, s. XXV). Varlığın özünde her şey bir ahenk ve düzen içindedir. Kâmil insanın varlığın sırlarına erip vahdete ulaşmasını ve orada sonsuz olmasını anlatan mesnevi, okuyucuları düşündürerek âlemin öteki yüzünü görmeyi, surete bakıp manayı bilmeyi sağlar.

Gülşen-i Vahdet, insanın kendini ve evreni anlama çabasının bir temsili olarak günümüz insanın iç yolculuğuna eşlik edecek bir eserdir. Özellikle tasavvufi anlam katmanıyla okuru varlık, teklik ve çokluk kavramları üzerinde düşündürür. Eser, hayata dair kaygıların yoğun olduğu bu çağda manevi derinliğe ilgi duyanlar için ilgi çekici bir kaynaktır. Külekçi'nin hazırladığı bu eser, içerisinde *Gülşen-i Vahdet*'in tıpkıbasımının ve transkripsiyonlu metninin yer alması sebebiyle de Türk dili ve edebiyatı araştırmacıları için önemli bir kaynaktır.

Kaynaklar

- Açık, N. (1997). Değerlendirmeler: Şâhidî İbrahim Dede: Gülşen-i Vahdet (hzl. Numan Külekçi). *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (551), 471-474.
- Bursalı Mehmet Tahir (2016). *Osmanlı müellifleri*. (haz. M. A. Yekta Saraç). C.1. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Çıpan, M. (1985). *Muğlalı İbrahim Şabidi hayatı, edebi şahsiyeti, eserleri divan ve Gülşen-i Vahdet (tenkitli metin)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Şâhidî İbrahim Dede. (1996). *Gülşen-i Vahdet (Yüz ile İlgili Tasavvufî Remizler)*. (haz. Numan Külekçi). Akçağ Yayınları.
- Tanç, N. (2016). Gülşen-i Vahdet'te seyr u sülûk alegorisi olarak yüz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 368-375.
- Tanç, N. (2021). Gülşen-i Vahdet (Şâhidî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsen-i-vahdet-sahidi>